

Kloosterrijk Schouwen

Henk Dalebout

Kloosterrijk Schouwen

Routes langs verdwenen Schouwse kloosters

WalburgPers

◀ Op de vorige pagina:
Gezicht op het dorp Noordwelle, met de Corneliuskerk.

Deze uitgave kwam tot stand mede dankzij financiële steun van:
Nutsfonds Zierikzee
Stichting Bevordering Zorg Schouwen-Duiveland
Stichting Renesse
Zeelandia Cultuurfonds

Uitgave in samenwerking met de Werkgroep Kloosterroute Schouwen-Duiveland en de Stichting Kloosterinitiatieven Schouwen-Duiveland.

Afbeelding omslag voorzijde

De kerktoren van Noordwelle.

Afbeeldingen binnenwerk

Afbeeldingen zijn tenzij anders vermeld, afkomstig van Henk Dalebout.

Omslagontwerp

Erwin Bomans^{BNO} Leucq!, Hof van Twente

Ontwerp binnenwerk

Prezns - Marco Bolsenbroek, Zutphen

www.walburgpers.nl

www.kloosterwelle.nl

© 2020 Henk Dalebout, p/a Uitgeversmaatschappij Walburg Pers, Zutphen

© 2020 Uitgeversmaatschappij Walburg Pers, Zutphen

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Zoveel mogelijk is getracht de eventuele rechthebbenden van de afbeeldingen te achterhalen. Rechthebbenden die in dit verband niet zijn benaderd wordt verzocht zich met de uitgever in verbinding te stellen.

ISBN 9789462494664

NUR 680

Inhoud

Woord vooraf	7
Initiatief	11
Route Noordwelle west (15 km)	13
Het klooster Leliëndale	36
Klooster van de grauwe zusters in Haamstede	44
De kapel Onze Lieve Vrouwe op Zee	52
Route Noordwelle Oost (15 km)	57
Het klooster Bethlehem	74
Route Middenschouwen (30 km)	81
Het kartuizer klooster Sion	95
Cisterciënzerstichting Bommenede	105
Het ‘Laurisklooster in Bethlehem’	109
Route Zierikzee stad (4 km)	112
Begarden – Tertianen – Bernardieten	127
Termijnhuis van de karmelieten	132
Het begijnhof	134
De eksterbroeders	140
Het klooster van de predikheren	142
Tempeliers in Zierikzee?	147
Het klooster van Maria van Nazareth	150
Gevluchte Engelse Birgittinessen	156
Het St. Cornelia Liefdehuis	157
Het Driekoningenklooster	162
Het klooster van de minderbroeders	167
Het klooster van de zwarte zusters	172
Gebruikte literatuur	174

Het strand van Westenschouwen nabij de Stormvloedkering.

Woord vooraf

De geschiedenis van de kloosters was tot in de jaren zeventig van de vorige eeuw een nog nauwelijks ontgonnen terrein. Peter Henderikx was een van de eersten die de uitdaging aanging om dit terrein te verkennen. Hij richtte zich op de bedelordekloosters in Holland en Zeeland en publiceerde daarover in 1977. Ten aanzien van Zierikzee kon hij voortbouwen op artikelen van de hand van P.D. de Vos, de eerste gemeentearchivaris van Zierikzee. Aanvankelijk gepubliceerd als krantenartikelen werden zijn bijdragen over de kloosters, samen met die over liefdadigheidsinstellingen, gebundeld in een publicatie die in 1913 verscheen. De Haarlemse archivaris en

helaas veel te vroeg overleden, Florence Koorn volgde het voorbeeld van Peter Henderikx door een fraaie, in 1981 verschenen studie, over de Begijnhoven in Holland en Zeeland. Ook zij maakte gebruik van De Vos' voorstudie over het Zierikzeese begijnhof.

Pater S.P. Wolfs o.p. had zich gespecialiseerd in de dominicaner-kloosters en van zijn hand verschenen boeken in 1984 en 1988 over deze orde, zowel van de mannelijke als de vrouwelijke takken. Net zoals Peter Henderikx bestudeerde pater Wolfs stukken in het stadsarchief van Zierikzee. Al eerder, in 1955, had frater Adelbertus van de cisterciënserabdij in Zundert, een scriptie geschreven over het Bogardenklooster. Anderen raakten ook gefascineerd door het vroegere kloosterleven. Bij Paul van der Sneppen, directeur van de Sint Willibrordusschool in Zierikzee, was dat het geval. Hij woonde aan de Driekoningenlaan en dat was voor hem aanleiding zich in de jaren tachtig van de vorige eeuw bezig te houden met de lotgevallen van het klooster dat daar lag. Hij verrichtte ook opgravingen, later vervolgd door zijn zoon Jacques, en ging erover publiceren. Nieuwbouw is vaak de aanleiding dat resten van kloosters tevoorschijn komen. Dat was bijvoorbeeld het geval met het Bogardenklooster aan de Pieterseliestraat en met een deel van het kerkhof en de gebouwen van het Minderbroederklooster aan de Marisstraat in 2015. Zulke vondsten waren ook al met enige regelmaat gedaan vanaf het begin van de twintigste eeuw.

De kloosters op Schouwen, buiten Zierikzee, kregen aanvankelijk veel minder aandacht. Toch worden ze in oude publicaties niet over het hoofd gezien. In de *Zelandia Illustrata*, een beschrijving van de kaarten en prenten in het bezit van het Zeeuws Genootschap der Wetenschappen, wordt in het in 1878 verschenen tweede deel bijvoorbeeld het klooster Leliëndale bij Burgh beschreven. Het gaat in die typisch negentiende-eeuwse stijl: 'Dit klooster heeft zijn begin genomen uit eenige godvruchtige dochters'. Ook hier waren het lokale personen die geboeid raakten door de klooster-geschiedenissen. Zo wijdde Wim de Vrieze aandacht aan de kloosters in Burgh en Haamstede. Mevrouw M.E. Jansen-Glas en de oud-geschiedenisdocent mr. W.P. Martens schreven in 1990 over het klooster Bethlehem bij Elkerzee in de *Kroniek van het land van de zeemeermin* (Schouwen-Duiveland).

Landelijk begon de belangstelling voor de geschiedenis van de kloosters verder te ontwaken. Dat was mede vanwege de toenemende aandacht voor de Moderne Devotie als een beweging, ontstaan

vanuit het kloosterleven, die velen van nu inspiratie biedt. Een reeks over het kloosterleven, verschenen omstreeks 2010, kwam echter tot een voortijdig einde. Maar langs digitale weg worden nieuwe mogelijkheden benut. Zo is aan de Vrije Universiteit een kaart ontwikkeld, die via internet te raadplegen is, waarop alle bekende kloosters te zien zijn en is aangegeven tot welke orde ze behoorden. Bij elkaar gaat het om ongeveer zevenhonderd kloosters tot en met de zestiende eeuw.

De belangstelling lijkt vooral ook lokaal en regionaal gevoed te moeten worden. Er zijn mensen nodig die zich de discipline van het historisch onderzoek eigen willen maken, die het oude handschrift goed beheersen en bereid zijn tijd vrij te maken. Henk Dalebout, al lange tijd met grote inzet vrijwilliger bij het Gemeentearchief Schouwen-Duiveland, is de uitdaging aangegaan. Hij kwam de kloosters op het spoor via zijn vrijwilligerswerk en besloot er studie van te gaan maken. Dat betekent verzamelen, lezen, bestuderen, interpreteren, ordenen. Al dat werk resulteerde in een boeiend overzicht van de geschiedenis van de kloosters op Schouwen-Duiveland, de eerste waarin ze integraal worden behandeld. Het geeft inzicht in het leven van al die monniken, nonnen en begijnen die onderdeel waren van het middeleeuwse Schouwen. Hun aanwezigheid verrijkte het alledaagse beeld in de straten van Zierikzee en op het platteland van Schouwen. Henk Dalebout gunt ons een blik in deze fascinerende wereld.

Huib Uil
Stadshistoricus
Gemeentearchief Schouwen-Duiveland

Initiatief

Het initiatief tot dit boekje met kloosterroutes komt van de Werkgroep Kloosterroute Schouwen-Duiveland die nauw samenwerkt met de pioniersgroep 'Kloosterwelle'. De pioniers hebben als basis de Corneliuskerk in Noordwelle. Zij ontwikkelen in Noordwelle een eigentijdse – en oecumenische kloostergemeenschap, gebaseerd op de eeuwenoude christelijke kloostertraditie. Kloosterwelle is een plaats om te oefenen in duurzame spiritualiteit (discipline, concentratie, toewijding), die weerbaar maakt in een drukke samenleving. Wekelijks is er in de Corneliuskerk een vesper en een maaltijd, voorafgegaan door meditatief zingen. Gasten zijn welkom op de retraitsedagen rondom de trits: vieren, eten en wandelen. Die biedt de mogelijkheid om via een geordende

Wolkenpracht boven de Oosterschelde.

Het strand van de Verklikkerduinen.

dagstructuur iets te ervaren van de spiritualiteit van de kloosters van weleer.

De kloosterroutes zijn een aanvulling op de retrainagedagen. Zij leiden u, al fietsend of wandelend, langs locaties van verdwenen kloosters in het landschap van Schouwen. Zierikzee mag natuurlijk niet ontbreken. In deze stad was een groot aantal kloosters en een begijnhof gevestigd. Van iedere orde en hun onderkomen is een beschrijving opgenomen. Deze beschrijvingen zijn gebaseerd op bestaande literatuur, archivalia en archeologische vondsten. De eerste route leidt u vanaf Noordwelle door Burghsluis, Burgh, Haamstede en Renesse. De tweede route gaat via de dorpen Ellemeet, Scharendijke, Elkerzee naar Serooskerke. De derde route gaat vanaf Zierikzee via Schuddebeurs, Noordgouwe naar Zonnemaire. De vierde route is een stadswandeling door Zierikzee en voert u langs plaatsen waar een orde gevestigd was.

Van de in de routebeschrijvingen opgenomen *cursieve* ordenamen zijn beschrijvingen opgenomen.

Veel plezier!

Route Noordwelle west

15
km

- Klooster Leliëndale
- Klooster van de grauwe zusters
- Kapel Onze Lieve Vrouwe op Zee

Afbeelding routekaart.
Bron: Kadaster.